

— אין לשמוע מכאן שעיקר המצוה היא לשמח הכלה, שאין לזה טעם, אדרבה, האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה. וגם מלשון הגמרא בברכות (ו) משמע ששמחת חתן היא המצוה — אלא יש לפרש שאמירת שבת לכלה נועדה לשמחת החתן, לשבת את מקחו וכמו שאמרו בסמוך מי שלקח מקח מן השוק וכו'. (עפ"י קובץ שעורים).

ואולי יש לומר שהיא זקוקה יותר לשמחה, וכמו שמשמע בגמרא לעיל (ה). 'שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים'. וגם על החתן מוטל לשמחה, וכדרך שאמרו ברגלים 'אשה — בעלה משמחה).

ומשמע לכאורה מכאן שעיקר המצוה לשמח החתן הוא על ידי שמשבחים הכלה, ואולם בפרקי דרבי אליעזר (טז) מבואר שצריך לקלס את החתן במעלותיו. (עפ"י אילת השחר. וע' בן יהוידע).

'בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה' — רמזים וענינים — ע' בספר צפנת פענח דמ"ו. כתונת פסים דכ"ז. מי השלוח וישב, ד"ה ויהי ער.

דף יז

'כלה נאה וחסודה' — רק כאשר היא 'חסודה', משתבחת ומתהללת ביפיה, כמו שנאמר שקר חן והבל היפי. אשה יראת ה' היא תתהלל — בחן וביופי. (עפ"י עבודת ישראל — ויצא, ועוד)

'אמרו להן בית שמאי לבית הלל הרי שהיתה חגיגתה או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק. אמרו להם בית הלל לבית שמאי לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעינינו או יגננו בעינינו... — וטעמם של בית הלל, שכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום 'מדבר שקר תרחק'. (ריטב"א).

וכן איתא במסכת כלה (רבתי י'): 'וב"ה נמי ליכא הכא נאה?! דלמא נאה במעשיה, נאה מבתי אבות, וחסודה — בדנפשיה, דאחזקי בבישתא לא מחזקינן. ובית שמאי אומר, מי כתיב משקר תרחק, מדבר שקר — אפילו סתם. ובית הלל אומר, כי אמר רחמנא מדבר שקר משום 'ונקי וצדיק אל תהרוג' הא לקיומי שפיר דמי. ובית הלל, מאי שנא דמיתביה ממקח, וליתביה מדאורייתא, דתניא גדול השלום שאפילו הקב"ה שינה בו... הכי קאמרי, לא מיבעיא דמדאורייתא שפיר דמי אלא אף לבריתא שפיר דמי. כלפי ליא? — איפוך...! וע"ע בשו"ת רב פעלים חו"מ ח"ג א; דרשות שבת הלוי שער ק, י).

ומהר"ל ביאר: 'כי אין דבר זה נקרא שקר, ואע"ג שהכלה בעצמה אינה נאה וחסודה, מ"מ כלפי הבעל שבחר בה היא חסודה בעיניו. וזה שאמר מי שלקח מקח מן השוק ישבחנו או יגננו בעיניו, כלומר שאין ראוי שיגננו אחר שלקח המקח הרי היה נאה בעיניו, והוא הדין הכלה אין רוצים לשבת הכלה מצד עצמה רק כאשר הוא מצד החתן.

אבל במערבא היו אומרים לא כחל ולא סרק ויעלת חן — ודבר זה יותר ראוי לאמרו, שהרי באמת היתה מעלת חן בפני החתן, שהרי לכך לקחה ואין כאן מדבר שקר תרחק, וזה מבואר'. (חדושי אגדות מהר"ל).

וזה באור 'מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות' [ולכאורה אין מובן כל כך הקשר בין אמירת האמת לדעתו מעורבת עם הבריות. וערש"ש] — כלומר שמבין דעתו של כל בריה ובריה, ואעפ"י שבעיניו אינה נאה וחסודה, יורד לדעתו של החתן או של הלוקח, ומבין שבעיניו היא יפה, ויש מקום לשבח לפי דעתו של כל אחד ואחד ולא לפי דעתו של המשבח).

'כי סמכו רבנן לרבי זירא שרו ליה הכי, לא כחל ולא שרק ולא פירכוס — ויעלת חן' — אפשר, לפי שהיה רבי זירא מסגף נפשו מאד בתעניות (כמבואר בכמה מקומות — ע' ב"מ פה. ע"ז טז: חולין יח: וע' גדה כג. שהיה תמיד שרוי בצער וביגון), לכך הושחרו פניו ונכערו מפני סיגופיו, וזהו ששרו לו 'לא כחל ולא שרק... ויעלת חן' — מצד אילת אהבים היא התורה. (עפ"י חות יאיר קנב ד"ה ור' זירא)

'נוטל בד של הדס' — לסימן טוב שיזכו לבנים צדיקים שנקראו 'הדסים'. וגם 'הדס' עולה בגימטריא 'בן טוב', שיזכו לבן טוב וחכם. (בן יהודע)

'אמר רבי זירא: קא מכסיף לן סבא. כי נח נפשיה איפסיק עמודא הנורא בין דידה לכולי עלמא' — ואף על פי שאסור לזקן לזולל בכבודו אפילו בדבר מצוה (לדברי הרא"ש פ"ב דבבא מציעא בפירוש 'זקן ואינה לפי כבודו'), יש לומר כמו שכתב המשנה-ברורה (רנ) מהפרי-מגדים, שזה דוקא כגון בהשבת אבידה שאין ניכר שהוא עוסק במצוה, אבל במצוה הניכרת — מותר, וכמו שאמר דוד ונקלותי עוד וגו'. ואפשר טעמו של רבי זירא שהקפיד על כך מעיקרא, משום שסבר שבמצוה שבין אדם לחברו כגון שמחת חתן וכלה, אין לו לחכם לזולל בעצמו, ואינה דומה למצוה שבין אדם למקום. (עפ"י קובץ שעורים. וע"ע בסברא כוז בשו"ת חות יאיר רה, וצ"ע שם).

ובשו"ת חות יאיר (רה) תירץ שאדם מפורסם בחסידות שאני, מותר לו לבנות עצמו בדבר מצוה אף לדברי הרא"ש.

עוד בבאר דעת רבי זירא ורב שמואל — ע' באגרות משה יו"ד ח"א רכב; בן יהודע.

'מכלל דשפיר עבד והא אמר רב אשי אפילו למאן דאמר נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול...' — משמע בגמרא שאסור למלך למחול על כבודו, [ולא רק שהעם חייבים בכבודו גם לאחר מחילתו] — וצריך לפרש משום שכבוד המלך היא מצוה המוטלת גם על המלך בעצמו, כי ענינה כבוד המלוכה, הלכך הכל מצווים בה, המלך כעם. (עפ"י קובץ שעורים. וע"ע משך חכמה — דברים כב,ב).

'דאמר מר שום תשים עליך מלך — שתהא אימתו עליך' — מהר"ל (בחדושי אגדות) פירש [דלא כפרש"י] שדייקו כן מיתור תיבת עליך — שתהא אימתו עליך.

'מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה' — יש מפרשים 'מבטלין ת"ת' — רשות ולא חובה. ומביאים ראיה ממה שאמרו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה מבטל, ואילו היתה זו חובה, מה רבותא יש בדבר — אלא משמע שכל אדם רשאי לבטל ואמרו על רבי יהודה שהיה מנהיג עצמו כחיוב ומבטל תמיד.

ואולם הרא"ש דחה דעה זו, שלשון הש"ס משמע שהוא חיוב לבטל ולא רשות (וכן כתב הר"ן במגילה). ומה שהביאו מרבי יהודה, היינו לומר שאעפ"י שהיתה תורתו אומנותו ולא היה לו עסק אחר מלבד תלמוד תורה, אעפ"י כיה מוטל, וכל שכן שאר העם. וכן כתב הריטב"א, שבאו לומר שהדבר חובה לכל חכם אפילו למי שתורתו אומנותו כרבי יהודה בר' אלעאי. (וע"ע שדי חמד מערכת חתן וכלה וחופה כב; מגדים חדשים שבת כה:).

'(ע"ב) 'אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל' — על מחלוקת הראשונים ז"ל, אם גם כשהחזיק שלש שנים לאחר שהגדיל אינה חזקה אם לאו — ע' במובא בב"מ לט (חוברת כג).

בגוף טענת המחזיק, כתב הרמב"ם (טוען ונטען יד, ז) שאומר 'אתה מכרת לי'. וכבר דנו האחרונים בשאלה הלא אין מכירת קטן כלום, ואם כן לעולם אין שייך להחזיק שלש שנים אלא לאחר שהגדיל. ופרשו בדרכים שונות: חזקתו שלפני הקנין, מועילה להצטרף לג' שנים עם חזקתו לאחר שקנה (מל"מ). וכמה אחרונים תמחו בטעם הדבר; קנין מקטן מועיל, כל ששתק לאחר שהגדיל ולא מיחה (כמוש"כ הרמב"ם — מכירה כט. עפ"י קצוה"ח קמט סק"ו); עצם אכילת הפירות מהווה קנין (קצוה"ח רלה). וע"ע: שו"ת שבט הלוי ח"ז רכג.

'בשעת חירום שנו' — אין 'חירום' אלא לשון הרג, כמו כל חרם אשר יחרם מן האדם... מות יומת, אבל חירום ממון אינו 'חירום'. (רב האי גאון בספרו 'המקח וממכר' — שער מ. מובא בתשב"ץ ח"ג פו).

'ככתבם וכלשונם'

'לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות' —

'... וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה בארוחות עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפלין ועושה בכל מעשיו לפני משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו — הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר'. (רמב"ם — יסודי התורה ה"א).

'רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת...' —

על זה כתיב ויאחז צדיק דרכו וטהר ידים יוסיף אמן. יאחז צדיק דרכו היינו שהאדם צריך לקבל עליו מדה טובה לעשות אותה ולהתנהג כן תמיד כאשר יבין שיצרך לה כפי תכונת נפשו, ולא יעזבנה כל ימי חייו, וזו תעזור לו בכל עניניו, ואף שיראה שבעיני אחרים נראתה כשטות לא יחוש כלום, וזה נקרא יאחז צדיק דרכו. אך אם האדם יתנהג בה תמיד ויהיה לו רגילות ועל ידי זה יתירש לעשותה, על זה נאמר וטהר ידים יוסיף אמן — כשיעשה אותה בקדושה ובטהרה לשם שמים, יוסיף לו השי"ת אומץ שלא יבוא לו שום התרשלות.

וכן היה הענין כאן ברב שמואל שתמיד התנהג לרקד אתלת ואמר רבי זירא קא מכסיף לן סבא, היינו שהיה נראה בעיני אחרים כדבר קטן. ואחר כן כשנח נפשיה וראו עמודא דנורא והבינו שזה המעשה עזר לו לכן אמר רבי זירא אהנייא ליה שוטיתיה — היינו מזה המעשה מבדי ההדס, מזה היה לו המדרגה הזאת. ואמרי לה שטותיה — שהיה עושה ולא התבייש אף שנראה בעיני אחרים לשטות. ואמרי לה שוטיתיה — שהוסיף אומץ מהשי"ת ולא היה אצלו כרגילות ולא התרשל בזה. (מי השלוח — ח"ב לקוטי הש"ס).

ע"ע: חידושי אגדות מהר"ל; נתיבות עולם — נתיב גמ"ח א, ד; נתיב האמת א; אמרי פינחס — ש"ס ומדרשים; שם משמואל — לחתונה; בן יהודע.

*

'ענין המצוה לשמח חתן וכלה הוא, באשר חתן וכלה הם חומר וצורה שהם הפכים, ולאחדם

באופן שהצורה תשאר צרה ולא תטבע בחומר, זה אי אפשר כי אם על ידי שמחה, כמו שכתב הרב ז"ל בסידור בכוונת המקוה, ששמחה היא דבר למעלה מן ההפכים, כמו שנראה בחוש שאדם בעת שמחתו סובל גם שונאו יע"ש...!

טעם המצוה לשמח חתן וכלה, דהנה העיקרים כתב דשמחה נותנת קיום לדבר, והאדם על ידי הנשואין נעשה שיהיה קיום למינו לעד, כמו שאומרים בשבע ברכות 'והתקין לו ממנו בנין עדי עד' — על כן באה המצוה לשמחם, למען יהיה קיום לעד.

עוד טעם לשמחה, על פי מה שאמר הרבי מלובלין זצלה"ה הפירוש משנכנס אדר מרבין בשמחה — היינו שמרבים הסטרא דקדושה על ידי השמחה, ואב ממעטין בשמחה — שממעטין הסט"א על ידי השמחה. ולפי זה יש לומר גם כן בכל ענין ששייכת בו גם שמחה גשמית צריכין שמחה, וע"י השמחה משפילין את כח הגשמי שלו ששרשו בסט"א עד שתשאר רק המצוה לבדה מטוהרה בלי תערובת.

ענין שבע הברכות — כי שבעה הוא מספר כללי, ואדם בעת הנשואין נעשה איש כללי, כאמרם ז"ל (ר"ה לב): כיון דאתי רבים מינה כרבים דמיא, ועל כן מתיחס אליו מספר שבע ברכות, היינו כדי שהכח הכללי שבו יתברך בקרבו צריכין לזה שבע ברכות. (מתוך שם משמואל — תבא תר"ע)

דף יח

וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שהוא נאמן' — לכאורה קשה הלא נאמן מעיקר הדין ולא משום 'מיגו', שהרי כופר הכל הוא, ומה שייך לומר בזה 'ומודה רבי יהושע'. ואפילו למאן דאמר המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים, נראה שזה רק כשאומר לו ראה שבעדים הלוויתך, בעדים פרע לי, אבל הלווה בפני עדים שנכחו באקראי בשעת ההלוואה, נראה שאין צריך לפרעו בעדים, ונאמן ב'פרעת' בלא מיגו ד'לא הלוויתני'. ושמה יש לדחוק שהקושיא היא ליתני בשאומר מנה הלוויתני בייחוד עדים ופרעתי, שאז נאמנותו אינה אלא מכח 'מיגו' למאן דאמר צריך לפרעו בעדים. (עפ"י חדושי בית מאיר)

זרבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? — אמר רב: בטוענו קטן' — ואם תאמר, מעתה יקשה (לפרש"י) מדוע לא שנינו ומודה רבי יהושע באומר מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס בלא שטוענו, אבל בטוענו — חייב, ואליבא דרבי אליעזר בן יעקב. ויש לומר, לפי שבאופן זה פטור משבועה משום שהוא כמשיב אבידה ופרש"י משום תקנת חכמים שהמוצא מציאה לא ישבע, ואם כן אין אנו שומעים מדין זה שמודה רבי יהושע ב'מיגו' בלא השבת אבידה משום שאין שור שחוט לפניך. (עפ"י חדושי בית מאיר).

ומהרש"א תירץ שאי אפשר לשנות באופן זה משום הסיפא, כי גם אם יש עדים צריך להיות פטור משום שהוא כמשיב אבידה, וכמו שכתבו התוס'. (וע' תירוצ' נוסף במהרש"ל. ומשמע לכאורה שחולק על מהרש"א וסובר שלפרש"י כשיש עדים חייב ודלא כתוס'. אך י"ל דהיינו דוקא לרבי יהושע דלית ליה מיגו בעלמא כשיש תביעה ושור שחוט וכדפרש"י לעיל, אבל כשיש עדים הרי שור שחוט לפניך וחייב, ואולם להלכה יתכן שפטור אף לפרש"י. וזה דלא כהש"ך (ח"מ פה ס"ק נה) שכתב שלדעת רב האי גאון ביש עדים חייב שבועה. ע' בכל זה בשו"ת שבט הלוי ח"ד קצו).

דף טז

כד. האם יכולה אשה לגבות כתובתה ללא הבאת שטר הכתובה?

למאן דאמר כותבין שובר, וכן הוכיח רבי אבהו ממשנתנו / מהברייתא, יכולה האשה לגבות כתובתה בעדים ללא שטר-הכתובה, והיא כותבת לו שקיבלה כתובתה ויהא השובר בידו לראיה. ולמאן דאמר אין כותבים, אינה יכולה לגבות ללא הבאת הכתובה ומסירתו לבעל, מלבד במקום שאין כותבים כתובה. ואפילו במקום כזה, אם כתב לה הוא, אינה גובה ללא השטר אפילו איבדתו, כי חוששים שמא לאחר זמן תגבה שוב בשטר, אלא אם יש עדים שהשטר נשרף וכד'. במקום שכותבים כתובה, אומר רבנו תם שאפילו יש עדים שנשרפה הכתובה קודם הגירושין אינה גובה, כי יש לחוש שכתב לה כתובה אחרת [ודוקא שכתב בשעת הנישואין. עתוס' פט. ד"ה במקום], שהרי אסור להשהותה ללא כתובה.

דף יז

כה. א. כיצד מרקדים ומשבחים לפני הכלה?

ב. מת היוצא ליקבר, כלה היוצאת לחופה, ומלך ישראל — מי מעבירים מפני מי?
ג. האם מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה?

א. כיצד מרקדים לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא (לפי יופיה וחשיבותה מקלסים אותה (רש"י). ואם יש בה מום ישתקו ולא ישבחוה או ישבחוה בדבר נאה שיש בה. (תוס'), שהרי אמרה תורה מדבר שקר תרחק. ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה (כלומר ישבחוה לגמרי, כי אם יזכירו רק דברים מסוימים שיש בה, מכלל שאר הדברים לגנאי. (עפ"י תוס'). וכאדם הלוקח מקח רע מן השוק, יש לחברו לשבחו בעיניו ולא לגנותו. מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות לעשות לאיש ואיש כרצונו (מהרש"ל).

כאשר בא רב דימי אמר, כך משוררים לפני הכלה בארץ ישראל: לא כחל ולא שרק ולא פירכוס — ויעלת חן.

אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה. רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד עם שלשה בדים. אמר רבי זירא: מבייש אותנו הזקן (שנוהג קלות ראש בעצמו ומזלזל בכבוד תלמידי חכמים). כאשר נפטר רב שמואל מן העולם היה מפסיק עמוד של אש בינו ובין העם, דבר שאינו נמצא אלא לאחד או לשנים בדור. אמר רבי זירא: הועיל לו לזקן שוטו (= שוט ההדס שהיה מרקד בו) / 'שטותו' / שיטתו.

מכאן משמע שמצוה גדולה היא עד מאד, עד שרבי זירא לא תלה לו אותו עמוד אלא בזכותה. ומכל מקום יוהר מי שהוא ראש לציבור, איך ומה יתנהג, שלא יתבוה בעיניהם ודבריו לא יהו נשמעים ויצא שכרו בהפסדו. והבא לטהר מן שמים מסייעים לו. (ים של שלמה).

רב אחא היה מרכיב את הכלה על כתיפו ומרקד. אמרו לו התלמידים: אנו מהו שנעשה כן? אמר להם: אם דומה עליכם כקורה — מוטב, ואם לא — לא.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה. ואין הלכה כדבריו.

יש אומרים שביום הראשון שהוא עיקר החיבוב אצל בעלה — מותר. שאם לא כן מי יעיד שיצתה בהינומא וראשה פרוע. והרא"ש דחה זאת ואסר אפילו שעה אחת. ואולם צידד שלא

אסור להסתכל אלא בפניה, אבל הסתכלות בהינומא ושראשה פרוע מותרת. וכן כתב המהרש"ל, שמותר להסתכל בבגדיה ותכשיטיה אבל לא בפניה כלל, ודוקא לכלה התירו ולא לשאר אשת איש.

עוד כתב מהרש"ל: נראה שאין איסור אלא בהסתכלות דרך הבטה והתבוננות [ואפילו שלא בכונה להנות. ע' אגרות משה או"ח ח"א מ], אבל ראייה בעלמא מותרת אף בשאר אשה. ואולם המוסף אזהרה ושמירה והוא פרוש בכל דבריו ויודע שלא יחשבו לו כיוהרא — קדוש יאמר לו ותבוא עליו ברכה. וכתב בספר מנחת שמואל (מובא במשנ"ב עה סק"ז) שאדם חשוב יש לו לזוהר בכל אופן.

וכתב הפרי-מגדים, מקומות שבגוף שדרכם להיות מכוסים, אף ראייה בעלמא אסורה. (מובא במשנ"ב שם).

על שיטות ראשונים ואחרונים אם איסור הסתכלות בעריות מדאוריתא או מדרבנן — ע' בשו"ת יביע אומר ח"א ו, ח-י; משנ"ב עה סק"ז.

ב. מעבירים את המת (דרך אחרת) מלפני כלה. וזה וזה מלפני מלך ישראל. אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני כלה ושבחוהו וחכמים. ופירשו, באופן שאין ניכר שעבר מלפניה, שפרשת דרכים היתה והלך באחרת, אבל בלאו הכי אין לו למלך למחול על כבודו. (שום תשים עליך מלך — שתהא אימתו עליך).

ג. מבטלים (חובה. רא"ש ור"ן, דלא כיש אומרים) תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה. וכן היה נוהג רבי יהודה ברבי אלעאי. במה דברים אמורים — כשאין עמו כל צרכו, אבל יש עמו כל צרכו — אין מבטלים. וכמה כל צרכו? — לדברי רב שמואל בר איני בשם רב: שנים עשר אלף אנשים וששת אלפים שופרות, [או: מהם ששת אלפים שופרות]. עולא אמר: כגון מחיצת אנשים הנמצאת משער העיר (רש"י). והערוך פירש: מבית האבל עד הקבר. רב ששת ואיתימא רבי יוחנן: ששים רבוא אנשים, כנתינתה כך גטילתה. ודוקא לאדם שקרא ושנה, אבל השונה לאחרים (ויש מפרשים: בעל תלמוד) אין לו שיעור. (וממילא יש לשמוע שלאדם שלא קרא ולא שנה אין מבטלים אם יש לו מתעסקים כדי קבורה בעלמא. (רש"י עפ"י שאלות דרב אחאי). והיינו עשרה אנשים. (עפ"י יו"ד ססא, א).

א. נראה לר"י שלענין מלאכה מבטלים כל בני העיר ללויית המת [ואם אין חבורות המתעסקות בצרכי המת, מבטלים ממלאכה גם להתעסק בו], גם למי שלא קרא ולא שנה.

ב. באשה — יש אומרים שדינה כמי שלא קרא ולא שנה. ויש אומרים כיון שאינה מצווה בלימוד אין בה חסרון קריאה והואיל ומשגחת על לימוד בעלה ובניה ראויה לכבוד כזה שקרא ושנה. (מובא ברא"ש).

ג. בענין הכנסת כלה, יש אומרים שלא הותר אלא כדי צרכה, ויש אומרים שאין לה שיעור (ע' שיטמ"ק בשם תר"י. ובאבות דרבי נתן (ד, א) משה הכנסת כלה להוצאת המת, וע"ש במעשה רב ומהר"ם שיק או"ח ב).

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו רג וח"ח רפג) נקט לעיקר שאין מבטלים אלא כדי צורך חתן וכלה. ועוד כתב שאף הסוברים שאין לדבר שיעור, זהו רק בהכנסת כלה ללוותה ואת החתן לחופה, אבל שמחת חתן וכלה לא מצינו שאין לו שיעור, ולפעמים נעשה זה על ידי יחידים הרבה יותר מע"י רבים. וכתב שם לחזק תקנה שתיקן ראש ישיבה שלא ילכו לשמח חתן וכלה אלא מנין מצומצם והחברים הקרובים ביותר. 'וגם איכא בזה תיקון העולם שלא להרבות בהוצאות שמחת נשואין אשר כבר הרבה צווחו על זה'.

דפים יז — יח

כו. האומר לחברו:

א. שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו.

ב. שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך.

ג. מנה לויתי ממך ופרעתיו לך.

ד. מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס.

— מה הדין כאשר הודה מעצמו, וכאשר יש עדים על הסיבה המחייבת?

א. מודה רבי יהושע [שאמר אין האשה נאמנת בטענת 'משארסתני נאנסתי' אעפ"י שיש עמה 'מגו' לטעון טענה טובה יותר] באומר לחברו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו, שהוא נאמן — שהרי אין שור שחוט לפניך ואתה בא לחייבו על פיו, והרי הוא טוען שלקח כדין.

לפרש"י (טו-טז) מדובר רק כשאין הלה תובעו. והתוס' חולקים ומפרשים אפילו הלה תובעו

בברי, הואיל ואין עדים בדבר ויכול הלה לטעון להד"ם — נאמן.

אם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה הימנו — אינו נאמן. ואם אכלה שלש שנים בעוד האב קיים — נאמן. אבל אכל שנים בחיי האב ואחת בחיי בנו — אין זו חזקה, ואפילו הגדיל אחר כך הקטן.

א. לפרש"י וראב"ד (טוען ונטען יד, ז), ועוד, אפילו המשיך להחזיק כמה שנים לאחר שהגדיל הקטן

— אינה חזקה, הואיל ותחלתו כשהוא קטן ראוה מוחזק בה, לא ידע כשהגדיל שהיתה

של אביו, ולכך לא מחה. ולדעת ר"י בן מגאש והרמב"ם, כל שהחזיק שלש שנים לאחר

שהגדיל — הרי זו חזקה.

ב. כתבו התוס': דוקא בבן קטן, אבל היה הבן גדול, מצטרפות שני החזקה שהחזיק הלה בחיי

האב והבן. ולדעת רשב"ם אפילו היה הבן גדול, כל שתחילת החזקה כשהיה קטן, לא עלו לו

שני חזקה.

ב. 'שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך' — נאמן. ואם יש עדים שהיתה שלו — אם אכלה שני חזקה נאמן,

ואם לאו אינו נאמן.

החזיק חלק מן הזמן הזה שלא בפניו, באותה מדינה או במדינה אחרת — נתבאר בב"ב לח.

ג. מנה לויתי ממך ופרעתוך — נאמן. ואם יש עדים שלוה — באנו למחלוקת החכמים האם המלוה את חברו

בעדים צריך לפרעו בעדים אם לאו. וקיימא לן אינו צריך לפרעו בעדים הלכך נאמן (בשבועת היסט.

חו"מ ע, א).

[וכן נחלקו אם יכול לומר לו פרעתוך בעדים והלכו להם למדינת הים. (שבועות מא).

הלוהו שלא בעדים, אעפ"י שאחר כך תבעו בעדים והודה לו — אינו חייב לפרעו בעדים, שהרי האמינו

בתחילה כשהלוהו ללא עדים. שם.

דינים נוספים ע"ע בשבועות מא].

ד. מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס — לדברי רבי אליעזר בן יעקב נשבע שבועת 'מודה במקצת', שאין הפרש

אם טוענו גדול מנה לי בידך, או אם טוענו קטן בטענת אביו, בשניהם אין אדם מעיז פניו לכפור בכל

אלא שהוא כופר במקצת כדי להישמט ממנו, לכך הטילה עליו תורה שבועה כשמודה במקצת כדי שיודה

בכל. וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה [שאדם מעיז פניו לכפור לבן לגמרי] ופטור מלישבוע.

(לפרש"י, מחלוקתם אמורה בין בקטן בין בגדול כשטוענים בטענת אביהם. והתוס' מפרשים בגדול דוקא, אבל קטן אין נשבעים על טענתו כלל. ודעת הגאונים להפך, שלא נחלקו חכמים אלא בבן קטן).
מבואר בגמרא שכל זה אמור כשהבן טוענו, אבל אם מודה הלה מעצמו ללא טענת ברי מצד הבן — פטור לדברי הכל, שזה ודאי כמשיב אבידה.

א. מדובר כשקדמה תביעה להודאה—במקצת, כגון שאמר מנה הלווני אביך ביום פלוני — ברי לי שלא פרעת כלום, תנהו לי. — פרעתי לו פרס'. (עפ"י הרמב"ן בספר הזכות; קובץ שעורים).

ב. יש סוברים שאין מדובר ב'ברי' גמור אלא באומר כך פקדני אבא, ובאופן זה אמרו חכמים שאדם מעיז. (ער"ן שבועות בשם הראב"ד. וע' קוב"ש).

ג. מבואר בתוס' שאפילו יש עדים בעיקר התביעה, נאמן לחכמים משום משיב אבידה ופטור מן השבועה מתוך שהיה יכול לומר פרעתי הכל. (וכ"כ מהרש"א בדעת רש"י). והש"ך (ח"מ פה סקנ"ה) הביא בשם רב האי גאון שחולק ומחייב שבועה.

ד. הרי"ף פסק כראב"י שמשנתו קב ונקי. (וע' אבני נזר אה"ע רסה, שלפרש"י מוכח שהלכה כראב"י). והראב"ד פסק כחכמים.

דין קטן הבא בטענת עצמו — נתבאר בשו"ע מ"ב.

דפים יח — יט

כז. העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, מחמת ממון או מחמת נפשות; קטנים היינו, פסולי עדות

היינו — האם הם נאמנים?

העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו (כגון קרובים), אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר — נאמנים. כן סתמה משנתנו, וכדברי חכמים בברייתא, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. רבי מאיר אומר: אין נאמנים, כי סובר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, שכבר הוחזק השטר על פיו ושוב אין לו טענה לפסול.

לפרש"י, רבי מאיר אמר דבריו כשהלוה מודה. והתוס' חולקים וסוברים שמדובר אף כשאין הלוה מודה, שאין העדים יכולים לפסול השטר ב'מגו'.

אמר רמי בר חמא, לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים היינו מחמת ממון — אין נאמנים, שאין אדם משיב עצמו רשע.

יש מי שכתב לחדש שגם באנוסים מחמת ממון שאינם נאמנים, היינו רק לענין פסול השטר, אבל אין מגבים בו כי מכל מקום אין כאן קיום. (עפ"י בית זבול ח"ב לה"ט באורך, ובוה תירץ קושית הגרעק"א).

אם יש עדים שהוא כתב ידם או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר — אינם נאמנים. ואפילו באנוסים מחמת נפשות שאינם עושים עצמם רשעים, כיון שחתמו על השטר הרי זה כאילו נחקרה עדותם בבית דין ושוב אינם יכולים לחזור בהם, שכיון שהגיד העד שוב אינו חוזר ומגיד.

דף יט

כח. א. מודה בשטר שכתבו וטוען 'פרוע' או 'אמנה' — האם צריך לקיים השטר?

ב. המלוה שאמר 'שטר אמנה הוא זה' — האם הוא נאמן?

ג. אם און בידך הרחיקהו ואל תשכן באהליך עולה — כיצד?